

UV SYD RAPPORT 2010:25

ÖVERSIKTLIG ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING 2010

Håslövs bytomt

Skåne, Håslövs socken, Norra Håslöv 34:4, RAÄ 12, Vellinge kommun

Dnr 422-0915-2010

Stefan Larsson & Mathilda Kjällquist

Riksantikvarieämbetets arkeologiska uppdragsverksamhet

UV Syd

Odlarevägen 5

226 60 Lund

Tel.: 010-480 82 30

Fax: 010-480 82 67

e-post: uvsyd@raa.se

e-post: fornamn.efternamn@raa.se

www.arkeologjuv.se

© 2010 Riksantikvarieämbetet

UV Syd, rapport 2010:25

ISSN 1104-7526

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

Kartor är godkända från sekretessynpunkt för spridning.

Bildredigering Henrik Pihl

Layout Anita Esping Bodén

Omslag Schakt E sett från söder med Mathilda Kjällquist och Börje Persson i arbete. Foto: Stefan Larsson

Tryck/utskrift UV Syd, 2010

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Topografi	9
Fornlämningssituation	11
Undersökningar i närområdet	13
Målsättningen med den översiktliga förundersökningen	14
Genomförande, källkritiska aspekter och resultat	15
Fynd	19
Slutsatser och förslag på vidare åtgärder	19
Referenser	21
Administrativa uppgifter	23

Figur 1. Utsnitt ur GSD-röda kartan, Skåne län, med platsen för undersökningen markerad.

Håslövs bytomt

Stefan Larsson & Mathilda Kjällquist

Sammanfattning

Ägarna till fastigheterna N Håslöv 34:3 och 34:4 avser att bebygga dessa. Beställare av den utförda förundersökningen är den ene fastighetsägaren, Mats Lundwall. Fastigheterna är belägna inom registrerad fornlämning, RAÄ Håslöv 12, N Håslövs äldre bytomt.

Det aktuella området är totalt 22 600 m² stort och upptas i den norra delen av hästhagar, medan det i söder finns en stor uppvuxen trädgård med befintlig gårdsbebyggelse som kommer att bibehållas i stor utsträckning, varför den egentliga exploateringsytan uppgår till ca 16 100 m². Undersökningsområdet berörde fem äldre gårdslägen inom bytomten, enligt Laga delningskartan från år 1799.

Den översiktliga förundersökningen syftade till att översiktligt klargöra fornlämningssituationen i det aktuella området, och den skulle påvisa var det fanns områden som krävde fortsatta undersökningar.

Förundersökningen kunde delvis genomföras enligt intentionerna i undersökningsplanen. Fastigheten N Håslöv 34:3, öster om byvägen, kom dock inte att undersökas på grund av bristande tillgänglighet. Denna del av undersökningsområdet utgjordes av en igenvuxen trädgård med snårig buskvegetation samt stående träd, och ingen röjning hade utförts inför undersökningen. *Det måste understrykas att inom denna del av undersökningsytan har alltså ingen förundersökning utförts, och fortsatt skydd eller fortsatta undersökningar enligt KML fordras således.* Den sydöstra delen av undersökningsområdet kom inte heller att undersökas, på grund av stående byggnad, äldre markingsrepp, samt att det framgick att det inte skulle bebyggas. Inom den övriga delen av undersökningsområdet kunde fornlämningssituationen dock översiktligt klargöras.

Inom området öppnades 262 löpmeter provschakt. Inom 30 löpmeter banades samtliga kulturlagerrester bort, för att möjliggöra dokumentation av underliggande anläggningar. Sammanlagt dokumenterades nio anläggningar inom området; fyra stolphål, två syllstenar, en grop, en ränna och ett lager. Anläggningarna påträffades inom den norra delen av undersökningsområdet.

Fyndmaterialet bestod av tre bitar östersjökeramik, fem bitar yngre rödgods, samt ett fragment av ett bryne. Keramiken var påtagligt nött och således omlagrad. I samband med matjordsavbaningen genomfördes metalldetektering, men förutom ett ”Ett öre kopparmynt” präglad mellan 1771 och 1772 påträffades inga daterande metallföremål. Ett mindre inslag i matjorden av bearbetad flinta noterades. Fyndmaterialet var mycket sparsmakat men ger ändå en indirekt indikation på att bebyggelse etablerats i området senast under 1000-talet. Några äldre bebyggelsespår hittades emellertid inte.

Matjordsdjupet varierade från 0,5 meter till över 1,2 meter, som djupast i ett igenfyllt parti av en äldre damm. Denna påträffades inom den östra delen av ytan, och hade i dagsläget förflyttats något österut.

En kulturlagerrest som påträffades centralt i norra delen av området innehöll enstaka bitar av östersjökeramik. Inom lagret kunde en möjlig syllstenskonstruktion noteras. Lagret var dock kraftigt nedbrutet, och inga andra anläggningar påträffades i dess anslutning. Att döma av kartan från år 1799 kan denna konstruktion utgöra rester av gård 3 inom bytomten.

Inom den nordöstra delen av ytan påträffades ett parti med rikligt med marksten och stenlyft, som möjligen kan sammankopplas med gård 2 inom bytomten.

Sammanfattningsvis kan konstateras att endast ett fåtal lämningar påträffades, sannolikt beroende på att bytomtens bebyggelse endast i viss utsträckning berörts av undersökningen, samt att matjord och underliggande kulturlager inom ytan kraftigt bearbetats och förflyttats. Bevaringsförhållandena på plats har således inte varit särskilt goda och de identifierade gårds lämningarna är påtagligt fragmenterade.

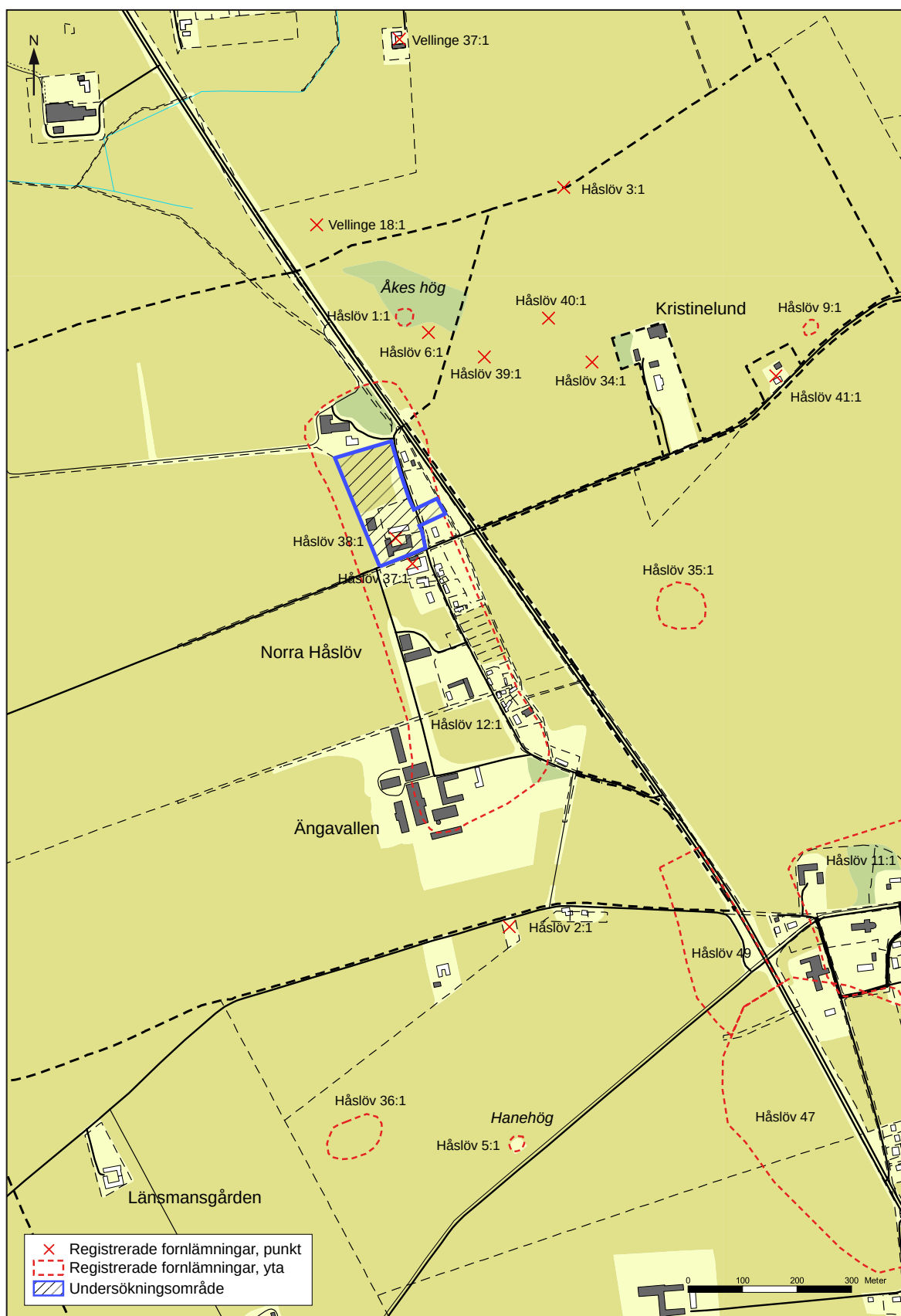
Några vidare arkeologiska undersökningar föreslås därför inte, däremot föreslås att Länsstyrelsen reglerar den planerade exploateringen genomförande i syfte att bevara befintliga lämningar i nuvarande skick. Detta kan göras genom lätt grundläggning, samlande av kablage och VA i angivna ”ledningsgator” samt skyddsåtgärder mot transporter under bygget.

Bakgrund

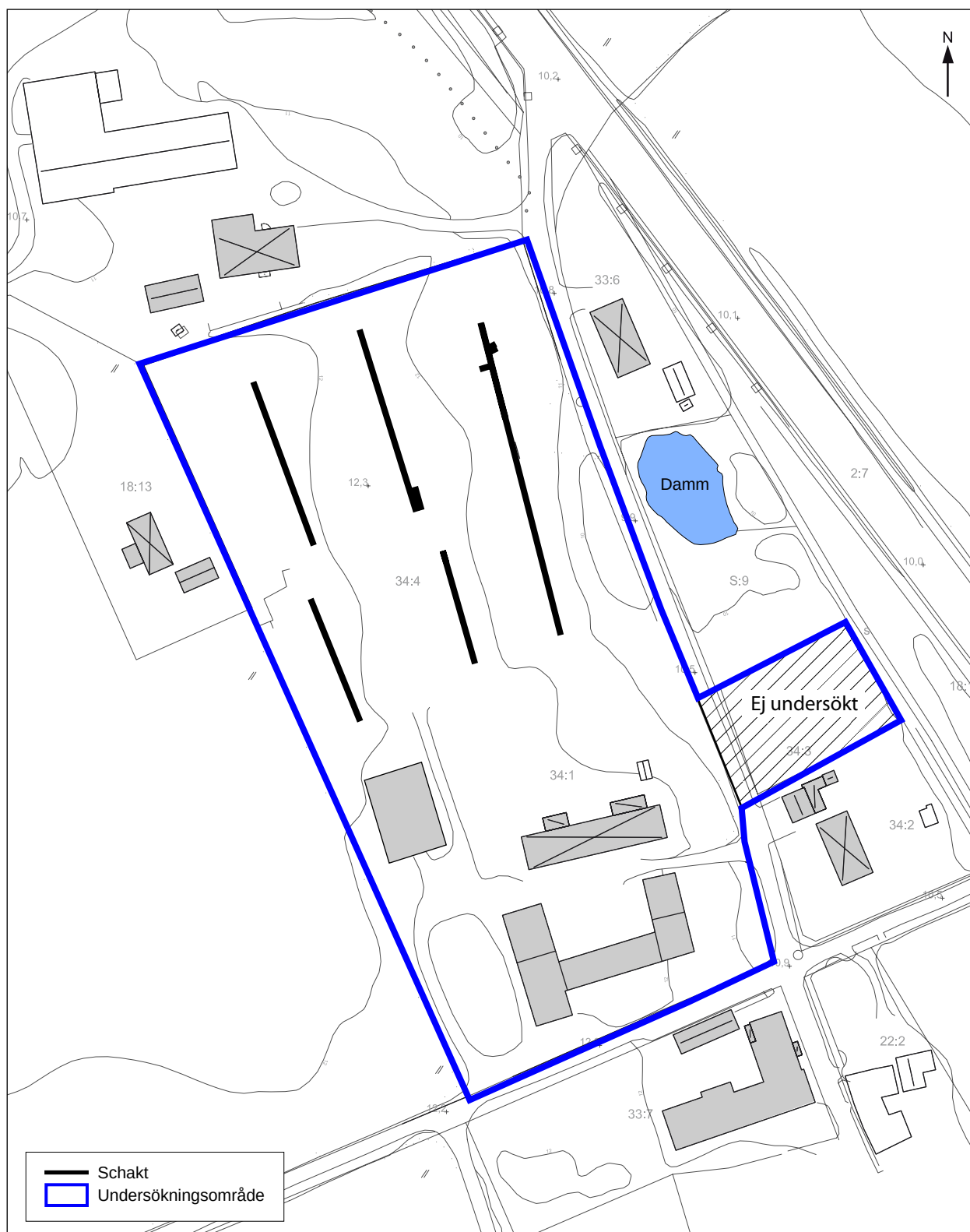
Fastighetsägarna Mats och Nilla Lundwall har inkommit till Länsstyrelsen med en ansökan om att inför byggnation inom fastigheterna Norra Håslöv 34:4 få göra ingrepp i fornlämning 12 i Håslövs socken, varinom fastigheterna är belägna (fig. 1). Området ligger i norra delen av fornlämning 12 som utgörs av Norra Håslövs gamla bytomt (fig. 2). Inom området planerar fastighetsägarna att uppföra 13 nya bostäder med separata trädgårdstomter, samt gemensamma parkeringsytor och gator.

Området för den översiktliga förundersökningen omfattade en ca 105 × 215 m stor yta och ligger väster om byns äldre byväg vilken sträcker sig i byns längdriktning. Till uppdraget hörde även en mindre utvidgning på ca 30 × 50 m i den större sydöstra delen, 34:3 (fig. 3). Utvidgningen i sydost ska inte bebyggas i nuläget men på sikt och har en annan ägare.

Det aktuella området uppgår till 22 600 m² och upptas i den norra delen av hästthagar, medan det i söder finns en stor uppvuxen trädgård med

Figur 2. Utsnitt ur fastighetskartan med fornlämningar samt byarna Norra och Södra Håslöv. Det aktuella undersökningsområdet är markerat med blå linje.

Figur 3. Bearbetat utsnitt ur fastighetskartan med det aktuella exploateringsområdet markerat och aktuella fastighetsbeteckningar.

befintlig gårdsbebyggelse om ca 6 500 m² som kommer att bibehållas i stor utsträckning, varför den egentliga exploateringsytan är ca 16 100 m². Den mindre utvidgningen i sydost är en fristående tomt med stora träd och sly och var inte tillgänglig för undersökning under den aktuella perioden.

Den översiktliga förundersökningen syftade till att klargöra fornlämningsituationen del inom exploateringsytan genom kartstudier, dels genom provschaktningsgrävning med maskin. Förundersökningen syftade till att klarlägga fornlämningsområdets omfång, karaktär och status samt till att klarlägga omfattningen av eventuella fortsatta arkeologiska insatser som ett beslutsunderlag för Länsstyrelsen.

Topografi

Exploateringsområdet ligger i norra delen av byn Norra Håslöv, i Vellinge kommun i sydvästra Skåne, omedelbart väster om väg E6/E22, strax söder om Vellinge (fig. 1). Byn ligger 5 km från kusten i en fullåkersbygd, i relativt flack terräng, ca 10–12 m ö h, på en svag östsluttning bestående av en mycket låg grusrygg. Den registrerade bytomten är ca 200 × 800 m stor och sträcker sig i nordnordvästlig-sydsydostlig riktning.

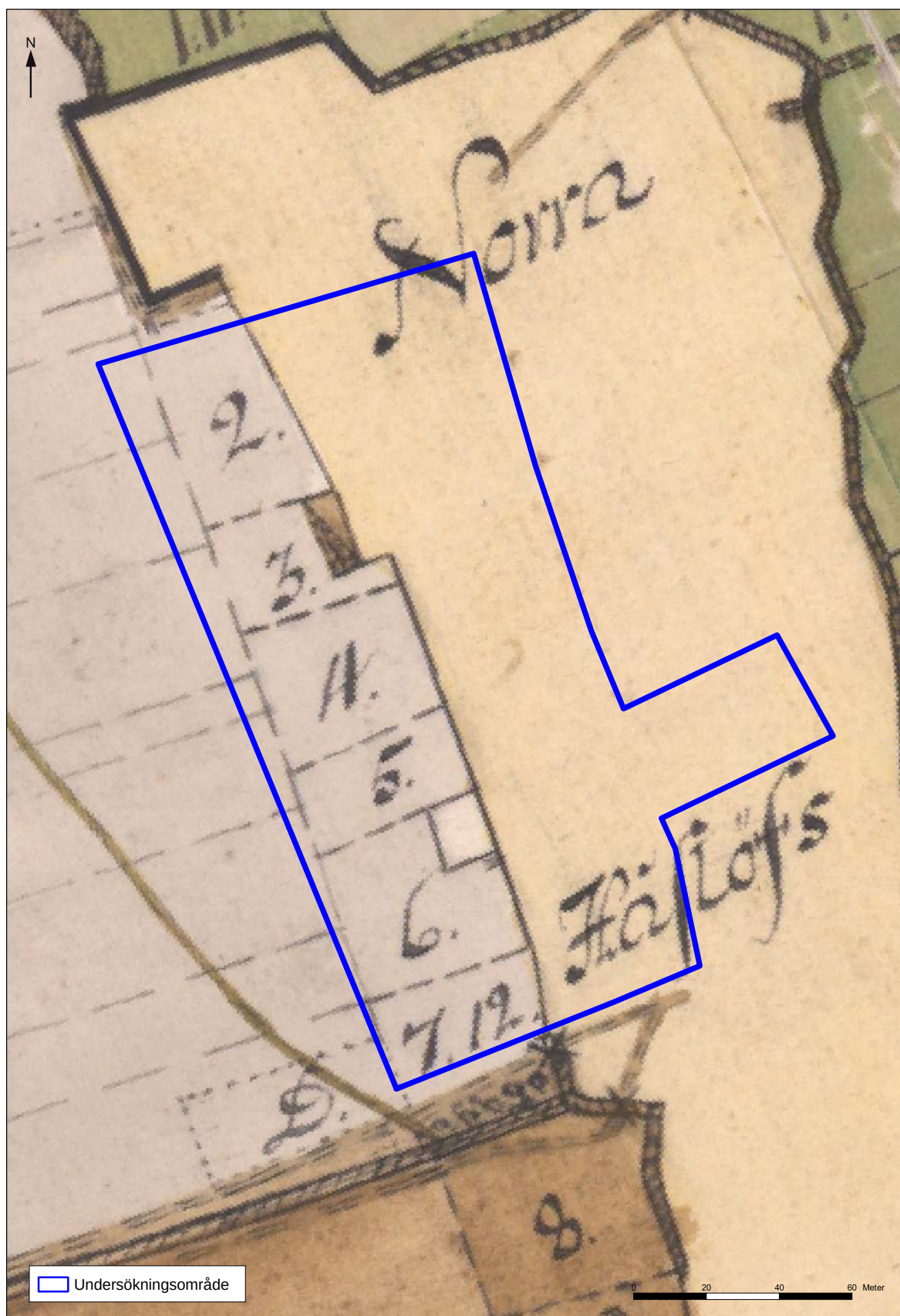
Norra Håslövs byväg är idag kantad av låga tegelhus, ett par större gårdar och en byskola i drift. Byvägen löper parallellt med E6/E22. Hagar och uppväxta trädgårdar bildar ridå mot den mycket tungt trafikerade europavägen (som är under ombyggnad). Bebyggelsen väster om byvägen ligger påtagligt högre än den på östra sidan. I byns nordligaste del, inom det aktuella exploateringsområdet, finns en markerad slänt med ett distinkt hak. Nivåskillnaden uppgår till ca 2 m. Byns norra del avgränsas österut av ett vattenförande dike, som löper parallellt med E6/E22. Diket är av yngre datum, men visar att området här är fuktigt.

Det markerade haket ned mot byvägen inom tomten 34:4 har en förlängning söderut i form av en låg stengårdsgård på tomt 34:1, vilket indikerar att den gamla byvägens sträckning förändrats vid något tillfälle.

Norra Håslöv har, i äldre kartmaterial, formen av en radby. Byvägen som syns löpa i nordsydlig riktning genom byn förbi raden av gårdar, har fungerat som en sammanbindande länk mellan gårdarna. På östra sidan av byvägen ligger tre s k vanningar, små dammar med vatten till djuren. Den nordligaste och sydligaste av dessa finns fortfarande kvar om än till minskad storlek. Bymarken sträckte sig i öst–västlig riktning och gränsade i norr till Vellinge by och i söder till Södra Håslöv. Enligt graderingen av åkermarkens avkastningsförmåga ligger byn inom klass tio-jord, så förutsättningarna för en agrar ekonomi baserad på spannmålsodling och bete har varit mycket goda.

Den s k Arrhenius fosfatkarta från 1934 visar att hela bytomten har förhöjda fosfathalter. Två områden har till och med mycket höga halter och det är ett område i den norra delen av byn, som berör norra delen av det aktuella exploateringsområdet, och ett område i byns södra del.

Storskifteskartan från år 1765 återger byns åker och äng, medan den lämnat området för bygatan utan bebyggelsemarkeringar (fig. 4). Längs med

Figur 4. Utsnitt ur kartan från 1765 över Norra Håslöv med förundersökningsområdet markerat med blå linje.

bygatan i väster ser man dock gårdarnas tomter numrerade och återgivna i kanten på åkermarken. Laga delningskartan från år 1799 återger däremot endast bygatan med gårdsbebyggelserna markerade (fig. 5). Det aktuella exploateringsområdet berör sex av byns forna gårdar; från norr räknat gård 2, 3, 4, 5, 6 och gård nr 7/12, medan de faktiska planerna på bebyggelse berör lägena för gårdarna 2–4 samt delar av gård 5.

Kartuppgifterna gav vid handen att det inom hela området torde finnas fornlämningar i form av kulturlager samt spår och lämningar efter äldre bebyggelse.

Utifrån datafångsten från den översiktliga förundersökningen har de äldre kartorna kunna omrektifieras i förhållande till det underlag som presenterades i samband med upprättande av undersökningsplanen.

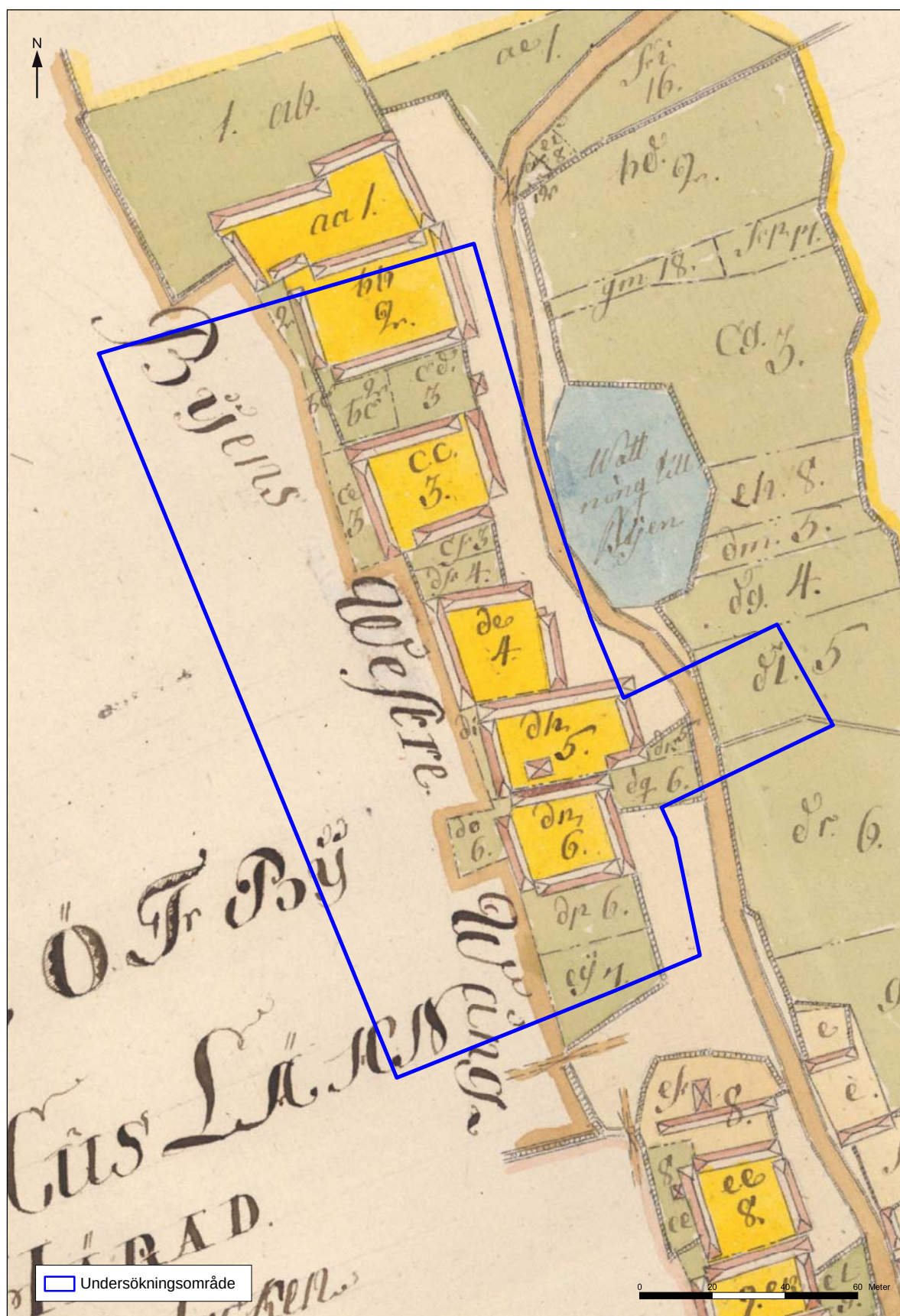
Fornlämningssituation

Bynamnet Håslöv, med efterledet -löv tillhör en grupp äldre ortnamn där suffixet syftar på "något efterlämnat" eller "överlämnat" (Pamp 1983:34). Dessa ortnamn tros ha kommit till under järnåldern före vikingatiden. Förledet Hås- kan syfta på substantivet hög och ås, eller på adjektivet torr och skrovlig. Det kan eventuellt också härledas till mansnamnet Här (Pamp 1983:91). Det äldsta omnämnandet av Norra Håslöv härrör från 1489 då bynamnet skrevs Norre Hassleff (Skansjö 1983:94ff). Grannbyn Södra Håslöv som ligger 500 m åt sydost, är sockencentrum för de båda Håslövsbyarna och till Hermanstorp. Sockenkyrkan, som idag består av en 1880-talsbyggnad av gult tegel och gråsten, har ersatt en romansk föregångare som daterats till 1200-talet (Anshelm 1947:572).

På 1570-talet hade Norra Håslöv 16 gårdar varav tio var kronojord, tre frälse och tre hörde till kyrkan. Den dominerande markägaren i området vid denna tid var kronan, som ägde drygt hälften av alla gårdarna på Söderslätt, men i godsmassan ingick ett stort antal gårdar som före reformationen tillhört kyrkan. Det fanns således inga självägare i det kamerala materialet. Frälset som i stora delar av det dåvarande Danmark var den dominerande jordägaren, hade en blygsammare roll på Söderslätt. Vid 1500-talets slut fanns det i närområdet endast en adelsgård, nämligen Haglösa gård (Skansjö 1983:48, 53).

På Söderslätt var majoriteten av de medeltida byarna stora, i genomsnitt 13 gårdar. Vellinge, Skegrie och Maglarp var de största. Största delen av sydligaste Västskåne ligger på den sydvästsvenska moränen som har den högsta bonitetsklassen på åkermark, vilket betraktats som en förklaring till gårdarnas rikliga antal i området (Skansjö 1983:22f).

Söderslätt är rikt på fornlämningar. Bland de mer uppmärksammade kategorierna kan nämnas de många flatmarksgravarna från mellan- och senneolitikum i Vellingeområdet (t ex Nilsson & Jacobsson 2009), Kungshögen från bronsåldern, gravfältet från äldre järnåldern vid Hammars näs och den vikingatida pålsparren i Foteviken. Stenåldern finns i närområdet företrädd av flera boplatser (RAÄ 30, 35, 36) och fynd av flintverktyg (RAÄ 39, 40, 41) (fig. 2). Gravhögar förekommer som dösar och stenkammargravar (RAÄ

4, 9), bl a ligger den nyligen undersökta "Döserygg" (RAÄ 47) med mer än 20 undersökta dösar och en flera hundra meter lång palissadinramad väg strax söder om byn (Andersson & Nilsson manus). Från bronsålder härstammar också flera gravhögar (RAÄ 1, 6) och enligt flera, till ytan begränsade, undersökningar har det i trakten funnits en utbredd och varierad bebyggelse under yngre järnålder, särskilt i områdena nära de medeltida byarna.

Sten Skansjö har i en avhandling om Söderslätt tolkat bebyggelseutvecklingen i området under vikingatid och tidig medeltid som en förtätning av redan existerande bebyggelser. Under loppet av vikingatiden verkar de yngre järnåldersbebyggelserna mer och mer ha koncentrerats till lägena för de yngre byarna, kända från historiska källor (Skansjö 1983). Detta bebyggelsemönster har kunnat iakttas även i Malmöområdet och på andra håll i Västskåne där befolkningstätheten har varit hög (Riddersporre 1995; Thomasson 2005; Schmidt Sabo 2008; Björhem & Nilsson 2007). Under 1000–1100-talet fixeras bebyggelselägena efterhand, vilket enligt gängse tolkningsmodeller förklarats med folkökning och jordbrukstekniska innovationer.

Vid sidan av denna tolkning har det även funnits diskussioner om hur man ska förstå den i flera fall påvisade långa kontinuiteten av bebyggelser utanför de senare bylägena. Diskussionerna har emanerat ur tolkningarna av det rörliga bebyggelseskicket under järnåldern, med förflyttningar av boplatser med 200–400 års mellanrum, ibland även kallat för "de vandrande byarna", som engagerat många forskare särskilt under 1980-talet (se Callmer 1985 och där anförd litteratur). En viktig fråga i det sammanhanget har varit att förklara varför bebyggelserna slutligen blev stationära under en längre tid – fram till skiftena – i de historiska byarna (Callmer 1985; Thomasson 2005:50). I ett regionalt forskningsperspektiv finns för närvarande omfattande kunskapsluckor vad gäller den arkeologiska byforskningen på Söderslätt, eftersom få undersökningar har genomförts inom bytomterna. Trelleborg är liksom Malmö en av flera städer grundlagda under 1200-talet längs Öresund och södra Östersjöns kuster. Stadsgrundandena kan bland annat ses som kungamaktens strävan att kontrollera kustområdenas ekonomi. Två andra städer som sannolikt också kan ha påverkat närområdet under medeltid är Skanör och Falsterbo som var knutpunkter för Skåne-marknaden och det omfattande sillfisket (Ersgård 1988). En fråga som ännu inte är tillräckligt belyst är på vilka sätt och i vilken omfattning byborna närmast kusten var involverade i det kommersiella fisket.

Undersökningar i närområdet

Såväl väster och öster om, som inne i tätorten Trelleborg finns flera järnåldersbebyggelser belagda (Ersgård 1988; Jeppsson 1995; Jacobsson 2003, 2005). Vidare har dessa påträffats vid bland annat Vellinge, Maglarp, Ståstorp, Håslöv och på flera platser kring Skegrie (Arbman 1939; Söderberg 1997b; Knarrström & Olsson 2000; Jacobsson 2002, 2005). Ofta har de legat i områdena mellan de senare bykärnorna. Flera av dessa järnåldersbosättningar har utmärkt sig genom en grophusbebyggelse, exempelvis väster om

Skegrie (Olsson 1992; Jacobsson 2007, Söderberg 2010), i området mellan Stävie, Västra Värlinge och Hermanstorp (Olsson 2000; Jacobsson 2007) och mellan byarna Norra och Södra Håslöv (Söderberg 1997b). Dessa har främst daterats till vendeltid–tidig vikingatid (ca 600–700- till 900-talet). Arkeologiska undersökningar i de gamla byarna har gjorts i Skegrie (Schmidt Sabo 2008; Söderberg manus) och Vellinge (Söderberg 1993a; Hansson 1994). Dessa undersökningar gav fynd av senvikingatida, tidig- och högmedeltida bebyggelselämningar. Även småskaliga undersökningar i Räng, Kämpinge och Stora Hammar har visat medeltida lämningar, men även sporadiska lämningar från brons- och äldre järnåldern (Söderberg 1993b; Torstensdotter Åhlin & Söderberg 1994).

Området mellan de båda Håslövsbyarna undersöktes år 1997 i samband med en vattenledningsdragning. Norr och öster om Norra Håslöv påträffades gropar med keramik från bronsålder samt lertakter. Sydost om Norra Håslöv, intill vägen till Södra Håslöv, påträffades stolphus och grophus från en vendeltida bosättning (600-talet). Här fanns även medeltida anläggningar i form av rännor, stolphål och gropar. I dessa gjordes fynd av Östersjökeramik och yngre svartgods (Söderberg 1997b:5ff).

De första undersökningarna i Norra Håslöv gjordes 1983. Det skedde via 12 provschakt på olika ställen i byn (oklart var) med anledning av Sten Skansjös studie för sin avhandling. I några schakt framkom tydliga spår av bebyggelse, tillika tjocka kollager med sot, bränd och obränd lera, samt en stenskonung till ett hus (Skansjö 1983:118ff). Fynden bestod av tidigmedeltida keramik, yngre svartgods, yngre rödgods och jydepotta.

Målsättningen med den översiktliga förundersökningen

Historiker och kulturgeografer har ägnat Söderslätt en hel del forskning, men den arkeologiska kunskapen om de medeltida byarna är fortfarande begränsad. Vi vet exempelvis inte hur långt ner i tiden vi kan följa gårdarna på de historiska kartorna, vi har för lite kunskap om hur de medeltida gårdarna var disponerade, om det förekom perioder av ödeläggelser, om det skedde regleringar av bebyggelserna, om det var vanligt med alternativa verksamheter av kommersiell art vid sidan av jordbruket och om bybornas livsbetingelser ändrades efter det att kuststäderna Trelleborg, Malmö och Skanör och Falsterbo grundades. Varje byundersökning här är därför av stort arkeologiskt värde.

Det aktuella exploateringsområdet ligger inom Norra Håslövs äldre bytomt (RAÄ 12, Håslöv sn) och berör flera äldre gårdslägen. En undersökningsplan och en kostnadsberäkning togs, på Länsstyrelsens uppdrag, fram av Katalin Schmidt Sabo, UV Syd, för en övergripande förundersökning. Ambitionsnivån anpassades till behovet av ett fullgott underlag inför länsstyrelsens fortsatta handläggning av ärendet.

Den övergripande förundersökningens generella syfte var att utröna i vilken omfattning fornlämningen kan bidra till att fylla kunskapsluckorna rörande de problemområden som skisserades ovan. Mera detaljerat syftade den översiktliga förundersökningen till att klargöra fornlämningssituationen

inom det aktuella området avseende kulturlagrens utbredning, stratigrafiska komplexitet, karaktär och bevarandegrad, samt att, om möjligt, kvantifiera fyndmängder.

Arbetet genomfördes genom sökschaktsgrävning med maskin under tre dagar, 28–30 september 2010.

Genomförande, källkritiska aspekter och resultat

I undersökningsplanen föreslogs att det skulle öppnas sammanlagt sex schakt inom exploateringsytan, varav fyra längre på fastigheten 34:4 och två på 34:3. Efter diskussion med fastighetsägarna, besiktning på plats samt telefonöverläggning med Länsstyrelsen reviderades schaktplanen något inom 34:4. Ett föreslaget schakt i den sydvästra delen lämnades därhän på grund av befintlig bebyggelse.

Fastigheten 34:3, öster om byvägen, kunde inte undersökas överhuvudtaget. Området visade sig vara stängslat och varken sly eller träd var borttagna. Länsstyrelsen och ägaren till denna tomt informerades direkt.

Fyra schakt av varierande längd togs upp, benämnda A–E, (fig. 6). Schakten mättes in med GPS. Matjorden och schakten genomsöktes med hjälp med metalldetektor. Förutom ett mynt präglat mellan 1771 och 1792 påträffades inga daterande metallföremål.

Fälтарbetet var beräknat på en arbetsfördelning om en arkeolog under tre dagar, med förstärkning av ytterligare en arkeolog för metalldetektering under en av dessa dagar. På grund av att schaktarbetena påbörjades senare än planerat – den beställda maskinisten blev sjuk – gjordes en omdisposition av arbetsinsatsen, så att vi var två arkeologer på plats under två fulla dagar, något som visade sig vara till stort gagn för både genomförande och kvalitet.

Det finns bara ett foto från undersökningen (se omslag) på grund av upprepade problem med batterier till kameran.

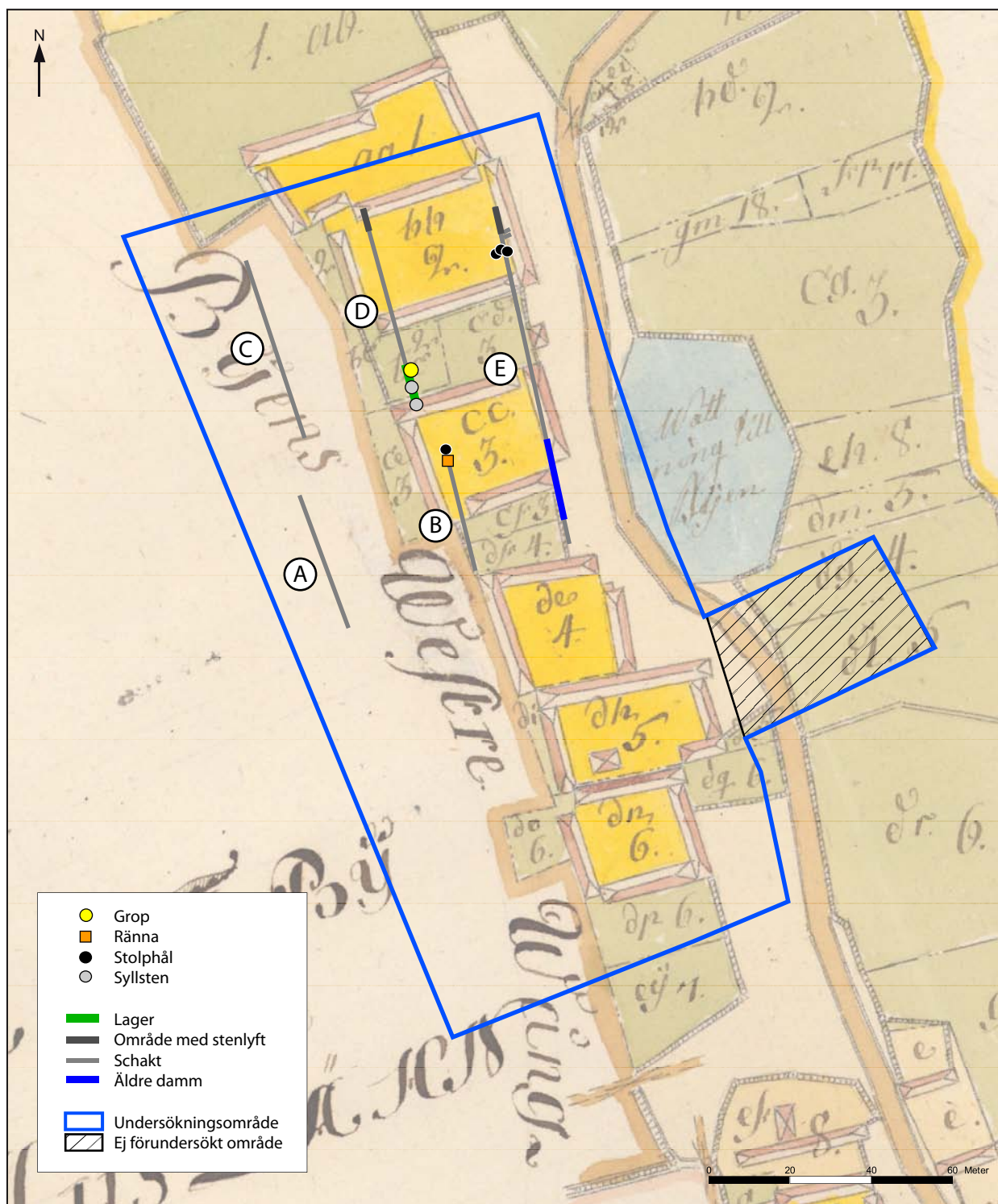
Väderleken var under undersökningsperioden i det närmaste idealisk för arbetet med uppehåll och växlande molnighet.

Någon egentlig undersökning genom utgrävning skulle inte göras, uppgiften var datafångst tillräcklig för vidare beslut. I undersökningsplanen lämnades dock öppet för möjligheten att inom begränsade områden schakta ner till steril nivå för att dokumentera lagertjocklek och eventuella lämningar under dessa. Så gjordes också på några avsnitt, kompletterat med s k provstick.

Kulturlagren har beskrivits enligt gängse rutiner för arkeologisk stratigrafi. Tolkningarna av genes och funktion är med nödvändighet begränsade då ingen fullständig lagerutbredning kunnat följas, ej heller har bevaringsförhållandena medgivit detta.

Schakt A

Schakt A togs upp i undersökningsområdets sydvästra del inom det som nu är en paddock. Den kulturpåverkade matjorden var inom området hårt kompakterad av hästar. Ett övre lager utgjordes av mörkt gråbrun, mycket svagt organogen, lerig silt innehöll småsten, mycket små kalkprickar, enstaka

Figur 6. Utsnitt ur kartan från 1799 över Norra Håslöv med förundersökningsområdet markerat med blå linje, samt schaktens lokalisering, benämning och de lämningar som påträffades.

tegelsmul, enstaka träkolsfragment samt enstaka, mycket fragmenterade djurben. Det uppgick till mellan 5 och 10 cm tjocklek. Sorteringen av komponenterna visade att lagret rörts om och närmast ältats runt, sannolikt till följd av plöjning och av hästar i senare tid.

Ett undre lager utgjordes av ljusbrun, minerogen, hårt kompakterad silt med enstaka inslag av träkolsfragment, enstaka tegelprickar, prickar av bränd lera samt enstaka fragment av fragmenterade djurben. Övergången mot alven var diffus och gradvis. Det förefaller röra sig om nermyllade, och kompakterade kulturlager som legat öppna och oxiderats redan i samtiden. Tre små fragment av nötta skärvor av yngre rödgods, 1600-1700-tal, påträffades i lagrets övre interface, medan den ovan nämnda ettöringen från slutet av 1700-talet låg en bit ner i lagret.

Mäktigheten hos de nedmyllade lagren uppgick till ca 1 m.

Schakt B

Schakt B togs upp i undersökningsområdets sydöstra del inom samma paddock. Den kulturpåverkade matjorden var även här hårt kompakterad av hästar. Även här utgjordes det övre lagret av mörkt gråbrun, mycket svagt organogen, lerig silt innehöll småsten, mycket små kalkprickar, enstaka tegelsmul, enstaka träkolsfragment samt enstaka, mycket fragmenterade djurben. Det uppgick till mellan 5 och 10 cm tjocklek. Komponenterna var mycket jämnt fördelade vilket visade att lagret rörts om och närmast ältats runt, sannolikt till följd av plöjning och av hästar i senare tid.

Ett undre lager utgjordes av ljusbrun, minerogen, hårt kompakterad silt med enstaka inslag av träkolsfragment, enstaka tegelprickar, prickar av bränd lera samt enstaka fragment av fragmenterade djurben. Övergången mot alven var diffus och gradvis. Det förefaller röra sig om nermyllade, och kompakterade kulturlager som legat öppna och oxiderats redan i samtiden. Även här gjordes fynd av yngre rödgods i det undre lagret.

Mäktigheten hos de nedmyllade lagren uppgick till ca 50 cm, vilket visar sträckningen på en äldre, nord-sydlig, höjdrygg.

Schakt C

Schakt C förlades till undersökningsområdets västra del som en förlängning av schakt A. Lagret bestod av homogen, lucker, matjord med mycket spridda inslag av lerprickar. Fynden utgjordes av två, ej tillvaratagna, djurtänder, varav en från häst. Övergången mot undergrunden var successiv, urlakad och utan distinkt interface. Marksten om ca 50–60 × 50–60 cm påträffades på ett par ställen. Schaktet har alltså dragit genom äldre toft- och odlingsmark.

Mäktigheten uppgick ca 50 cm i schaktets södra del, ca 70 cm i den mellersta och 105 cm i den norra delen, vilket tyder på att den äldre topografin utjämnats till följd av senare plöjning.

Schakt D

Schakt D låg på undersökningsområdets hösta punkt, på den äldre, nord-sydlig höjdrygg som fortfarande kan anas.

I schaktets sydligaste del om en sträcka om ca fem m, framkom ett lager gul-beige, något sandig lera med inslag av småsten och träkolsprickar. Det överlagrades ställvis av lucker mörkt gråbrun finkornig och sotblandad silt med inslag av träkol. I området fanns även två koncentrationer av marksten (20–30 × 15–20 cm) med vardera en tegelbrocka (eftermedeltida men handäldad). Trots vidgning av schaktet fanns inga tydliga avgränsningar, struktur eller orientering. Lämningarna har tolkats som sönderplöjd raseri.

Vidare mot norr framkom sedan matjord med spridda inslag av träkolsprickar, småsten samt enstaka inslag av lerfläckar. Materialet var homogent, välsorterat och luckert med en diffus övergång mot en beige, sandig undergrund.

I schaktets centrala del påträffades en cirkulär grop, en m i diameter, fylld med gulbeige kompakt lera, som inte undersöktes. I den norra delen av schaktet fanns en ansamling marksten, 15–20 × 10–20 cm stora, utan synlig nedgrävning eller packning. Möjligen rör det sig om äldre syllsten som rubbats ur läge genom plöjning.

Mäktigheten uppgick till ca 50 cm i schaktets södra del och ca 120 cm i den norra, vilket understryker att den äldre topografin förändrats genom plöjning.

Efter omrektifiering av kartan från 1799 kan konstateras att byggnadslämningen i schaktets södra del utgör spåren efter gård nr 3:s norra länga, matjorden i den mellersta delen av schaktet toftmark till gård nr 2 och att de stenar som låg längst i norr en gång hört till nordlängan i gård 2 (fig. 6).

Schakt E

Schakt E var längst och kunde tas upp i en enda obruten följd i undersökningsområdets östra del.

I dess södra del påträffades ett massivt lager mörkt brun homogent, något fuktig och lerig matjord med ytterst sparsamt förekommande inslag av träkolsprickar. Mäktigheten översteg 120 cm (som var det maximala sonderingsdjupet). När schaktdjupet ökades påträffades, på drygt en meters djup, ett raseringslager. Detta bestod av en grovkorning, lucker (ej blockbevarande) blandning av gråbrun silt, fläckar av bränd och obränd lera, rikligt med småsten, enstaka inslag av träkol, tegelsmul och kalkprickar. Komponenterna var osorterade och gav vid handen att raseringen dumpats i en äldre svacka, dvs efter den äldre vanningen, vilken sträckt sig längre västerut än vad uppgifterna inför undersökningen givit vid handen.

Grundtopografin steg sedan åt norr och i kanten mot svackan låg mycket sten i alven. I nordlig riktning blev lagret av matjord tunnare och plogen hade ställvis gått ned i alven, varför de rester av möjliga kulturlager i form av svag sotinblandning som kunde iakttas var fragmenterade. Undergrunden låg här 40–50 cm under befintlig markyta.

I den nordliga delen av schaktet banades matjorden av helt i syfte att utreda huruvida det fanns äldre bebyggelselämningar. Tre stolphål och ett par stenlyft kunde trots vidgningar av schaktet i bringas att bilda någon övertygande struktur. Vid en jämförelse med 1799 års karta bör de dock ha hört till gård nr 2:s östra länga (fig. 6).

Fynd

Det begränsade antalet fynd famnar ett dateringsspann om 800 år och utgörs av tre skärvor reduktionsbränd keramik av Östersjöformtyp från mitten av 1000-talet samt fem skärvor av s k yngre rödgods, här sannolikt hemmahörande i 1600–1700-talet. Samtliga keramikskärvor var kraftigt fragmenterade och med nednötta brottytor vilket visar att de omlagrats i flera steg. Metalldetekteringen renderade, utöver ett 1800-talsmynt och en nit, mest ett antal spik. Även om keramikens utsagovärde är av indirekt art ges en klar indikation på att bebyggelse etablerats i området senast under 1000-talet.

Fynden samlades in, registrerades och avfördes.

Fyndnr	Subklass	Antal	Fyndstatus	Anmärkning
1	Mynt	1	Kastat	Kopparmynt, 1 öre, 1771-1792. Påtr vid metalldetektering i schakt A
2	Keramik	1	Kastat	Yngre rödgods, nött, påträffat vid schaktning i schakt C
3	Keramik	1	Kastat	Yngre rödgods, nött, påträffat vid schaktning i schakt B
4	Keramik	3	Kastat	Yngre rödgods, nött, påträffat vid schaktning i schakt A
5	Keramik	3	Kastat	Östersjökeramik, nött, påträffat vid schaktning i schakt D
6	Bergart	1	Kastat	Bryne, påträffat vid schaktning i schakt D

Slutsatser och förslag på vidare åtgärder

Den översiktliga förundersökningen visade att förekomsten av kulturlager i gängse mening var begränsad. Det förekommer förvisso kulturpåverkad jord i samtliga schakt, med varierad, men i allmänhet låg inblandning av träkol och bränd lera. Över huvudtaget är frånvaron av fynd och den låga frekvensen av annat avfallsmaterial som djurben, frapperande. Den varierande tjockleken hos matjorden tyder emellertid på att topografin förändrats efter skiftena, där en mindre svacka i undersökningsområdets norra del fyllts upp så att matjordstjockleken nu ligger närmare en meter och den tidigare bygatan och vanningen fyllts upp på motsvarande sätt. (Nivåskillnaden mellan den nuvarande byvägens sträckning över den gamla vanningen och de äldre gårdslägena är 2 m. På den nivåsatta exploateringsskiss som tillhandahållits av Gunilla Wembe på Sweco, framgår tydligt hur vanningen fyllts upp och den gamla bygatan rätats ut, fig 3.) Förekomsten av raseringsmaterial på större djup i den tidigare slänten/sänkan (schakt E) tyder på att man i samband med att byn skiftades deponerade allt överblivet material därstädes. Skiftet innebar ju att tidigare tomtmark lades ut som åker, varför det varit nödvändigt att röja densamma.

Frånvaron av eftermedeltida spår och lämningar efter bebyggelse ska dock inte tas som intäkt för att det inte kan finnas lämningar efter äldre bebyggelse på större djup.

Den översiktliga förundersökningen tyder dock på att området har bristande potential att fylla kunskapsluckorna som redovisats ovan, åtminstone inom ramarna för en rimlig kostnad och den planerade bebyggelsens omfattning och påverkansgrad.

Även om inga ytterligare arkeologiska undersökningar föreslås, kan ytan inte friskrivas för ovillkorad exploatering. Vårt förslag är att Länsstyrelsen kontaktar fastighetsägarna och arkitekten för en diskussion kring den planerade bebyggelsens placering, grundläggning samt reglering av nödvändiga markingrepp i form av kabel- och ledningsdragning och att man gemensamt skapar en lösning som innebär möjlighet för att kunna bevara äldre lämningar på plats, på liknande sätt som Länsstyrelsen verkar för i de medeltida stadskärnorna.

Referenser

- Andersson, M. & Nilsson, B. Manus. Döserygge, väg E6, *Riksantikvarieämbetet UV Syd, Dokumentation av fältarbetsfasen*.
- Anshelm, G. 1947. Stiftets kyrkor. I: Herrlin, G. (red.) *Lunds stift i ord och bild*. Stockholm.
- Arbman, H. 1939. En medeltida by vid Albäcksborg i Maglarps socken. *Skånes hembygdsförbunds årsbok 1939*.
- Björhem, N. & Nilsson, B. 2007. *Långhuslandskapet*. Öresundsförbindelsen och arkeologin. Malmöfynd 8. Malmö.
- Callmer, J. 1985. To stay or to move. Some aspects of settlement dynamics in Southern Scandinavia in the seventh to twelfth centuries with special reference to the Province of Scania, southern Sweden. *Meddelanden från Lunds Universitets Historiska Museum* 1985–86. Lund.
- Ersgård, L. 1988. "Vår marknad i Skåne". *Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden*. Lund Studies in Medieval Archaeology 4. Lund.
- Hansson, M. 1994. Tusen år i skolan. Om en arkeologisk undersökning i det medeltida Vellinge. *Ale* 1994/2.
- Jacobsson, B. 2002. Ståstorp – En gård från sen vendeltid och vikingatid. I: Mogren, M. (red.) *Märkvärdt medeltida. Arkeologi ur en lång skånsk historia*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 43. Stockholm.
- Jacobsson, B. 2003. Trelleborg and the Southern Plain during the Iron Age. A Study of a Coastal Area in South-West Scania, Sweden. I: Larsson, L. & Hårdh, B. (red.) *Centrality – Regionality. The Social Structure of Southern Sweden during the Iron Age*. Uppåkrastudier 7. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No. 40. Stockholm.
- Jacobsson, B. 2005. En boplats från yngre järnålder vid Maglarp i södra Skåne. Skåne, Maglarp socken, Maglarp 28:20. Arkeologisk förundersökning 2005. *UV Syd Rapport* 2005:17.
- Jacobsson, B. 2007. Väg E6 Trelleborg–Vellinge. Ett motorvägsbygge. Arkeologisk utredning steg 2 2006. Skåne, Maglarp, Skegrie, Håslöv och Vellinge socknar, Trelleborgs och Vellinge kommuner. *UV Syd Rapport* 2007:9.
- Jacobsson, B. (manus). Förundersökningarna längs väg E6 Trelleborg–Vellinge.
- Jeppsson, A. 1995. Arkeologisk förundersökning. Skåne, Lilla Isie och Östra Torp socknar. VA-ledning Smygehamn–Simmermarken. RAÄ 21 Lilla Isie sn, RAÄ 24 och RAÄ 26, Östra Torp sn. Riksantikvarieämbetet *UV Syd Rapport* 1995:22.
- Knarrström, A. & Olsson, M. 2000. Fyra boplatser på Söderslätt. Baltic Cable sträckan Maglarp–Hermanstorp, Skåne. Riksantikvarieämbetet *UV Syd Rapport* 2000:21.
- Nilsson, M-L. & Jacobsson, B (med bidrag av Torbjörn Brorsson och Per Lagerås) 2009. Flatmarksgravar utmed väg E6. Gravar från övergången mellan stenålder och bronsålder. Arkeologisk undersökning

2008. Skåne, Trelleborgs kommun, Skegrie socken, Skegrie 18:3, RAÄ 45, väg E6, Trelleborg-Vellinge. *Riksantikvarieämbetet UV Syd, Dokumentation av fältarbetsfasen* 2009:1.
- Olsson, M. 1992. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Skåne, Maglarp, Skegrie och Håslövs socknar. Baltic Cable, elkabel sträckan Maglarp–Hermanstorp. Riksantikvarieämbetet UV Syd. ATA Rapport dnr 3799/92 och 5003/92.
- Olsson, M. 2000. Gas på tvären – fragment av fornlämningar. Arkeologisk förundersökning. Skåne, Räng m.fl. socknar. *UV Syd Rapport* 2000:104.
- Pamp, B. 1983. Ortnamn i Skåne. Stockholm.
- Riddersporre, M. 1995. Bymarker i backspegeln. Odlingslandskapet före kartornas tid. Lund.
- Schmidt Sabo, K. 2008. Bronsålder på toftmark och medeltid på gård nr 12 i Skegrie. Skåne, Trelleborgs kommun, Skegrie socken, Skegrie 32:1, RAÄ 31, väg E6, Vellinge-Trelleborg. Arkeologisk undersökning 2007. *Riksantikvarieämbetet UV Syd Dokumentation av fältarbetsfasen* 2008:3.
- Skansjö, S. 1983. Söderslätt genom 600 år. Bebyggelse och odling under äldre historisk tid. Skånsk medeltid och renässans 11. Lund.
- Söderberg, B. 1993a. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 33 Räng, RAÄ 13 Stora Hammar. Räng och Stora Hammars socknar. UV Syd internrapport med RAÄ dnr 1182/93.
- Söderberg, B. 1993b. Arkeologisk för- och slutundersökning inom bytomt. RAÄ 17. Kv. Skolan, Vellinge socken. UV Syd interrapport med RAÄ dnr 4576/90.
- Söderberg, B. 1997a. Utbyggnadsområden i anslutning till byarna i Arrie, Västra Ingelstad och Östra Greve socknar, Vellinge kommun, Skåne. Arkeologisk utredning etapp 1 1997. *UV Syd Rapport* 1997:19.
- Söderberg, B. 1997b. Arkeologisk förundersökning. Skåne, Vellinge, Håslöv, Räng och Stora Hammars socknar, Vattenledning Vellinge–Höllviken 1997. *UV Syd Rapport* 1997:68.
- Söderberg, B. (manus) Väg E6, Vellinge-Trelleborg, område 6:1 vid Skegrie. Riksantikvarieämbetet UV Syd, Dokumentation av fältarbetsfasen.
- Thomasson, J. 2005. Bybildningen och bönderna. I: Mogren, M. (red.) *Byarnas bönder. Medeltida samhällsförändring i Västskåne*. Skånska spår – arkeologi längs Västskustbanan. Stockholm.
- Torstensdotter Åhlin, I. & Söderberg, B. 1994. Arkeologisk utredning och förundersökning inom Höllviken 23:7, Rängs socken. Interrapport UV Syd 1994:13.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-0915-2010

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet: 431-4192-10, 2010-08-23.

Projektnummer: 11629.

Undersökningstid: 28–30 september 2010.

Projektgrupp: Katalin Schmidt Sabo (undersökningsplan), Stefan Larsson (projektansvarig), Mathilda Kjällquist (mätansvarig).

Underkonsulter: Sydschakt AB.

Exploateringsyta: 16 100 m².

Undersökt yta: 260 löpmeter.

Beslutad kostnad: 126 080 SEK

Läge: Ekonomiska kartan, blad 1C 9e N Håslöv (Räng)

Koordinatsystem: RT 90, 2,5 gon V

Koordinater för undersökningsytans sydvästra hörn:

X 6149468, Y 1324370

Digital dokumentation: Digital dokumentation förvaras i form av ett

Intrasisprojekt med beteckningen S2010:055 på en server hos Riksantikvarieämbetet.

Fynd: tillvaratogs ej.

UV Syds rapportserie 2010

1. Hönjarum skans. Stridshandlingar juli månad 1678 Skåne, Osby sn. Slagfältundersökning
Bo Knarrström & Stefan Larsson
2. Boplatser i centralplatsens närhet. Uppåkra sn. AU
Håkan Aspeborg
3. Vattenledning från Nevishög till Svedala och Sturup. Nevishög m.fl. snr. AU steg 2
Bengt Jacobsson
4. Vattenledning mellan Örbyverket och Ättekulla. Helsingborg. FU
Thomas Andersson
5. Jämjö 6:1. Blekinge Jämjö sn. AU 2007 och FU 2009
Tyra Ericson
6. Väg E22 etapp Rolsberga–Fogdarp Bosjöklosters sn. AU
Thomas Andersson
7. Väg E22, Hurva–Rolsberga. Hurva och Gudmuntorps snr. AU steg 2
Kennet Stark
8. Omfattande boplatslämningar söder om Ståstorp. V. Tommarps och Maglarps snr. AU steg 2
Nathalie Becker
9. Arkeologisk utredning steg 2 inför ombyggnation av väg E22 Hörby N–Linderöd. Hörby,
S Rörums, Åspinge och Linderöds snr. AU steg 2
Bo Strömberg
10. Arlövs by. Burlövs sn. AU
Anna Lagergren
11. Byns lertäkt och äldre gränsmarkeringar. Barsebäcks sn. SU
Nathalie Becker
12. Österleden etapp 3. Helsingborg. AU steg 2.
Thomas Andersson & Bo Strömberg
13. Utbyggnadsområde Hököpinge. Hököpinge sn. AU steg 1
Magnus Andersson
14. Nybrostrand 19:10 m. fl.. St. Köpinge sn. FU
Thomas Andersson & Håkan Aspeborg
15. Kronetorp 1:1 m. fl. Burlövs sn. AU steg 1
Bengt Jacobsson
16. Åkarp 23:9. Burlövs sn. AU
Håkan Aspeborg
17. Örja Väster. Landskrona och Örla snr. FU
Bengt Jacobsson
18. Mossby 10:25. V. Nöbbelövs sn. AU
Håkan Aspeborg
19. Tunneberga 5:2.. Jonstorps sn. FU
Bengt Jacobsson
20. Fyra boplatser och en grav. Hildesborg 24:1, Härslövs sn. RAÄ 139. AU
Nathalie Becker
21. Åkarp 1:4 S. Åkarps sn. AU
Anna Lagergren

22. E6 Damm och markväg Södra Håslöv. Håslövs och Bodarps snr. FU
Cecilia Cronberg
23. Boplatslämningar från äldre järnålder i södra utkanten av Lund. Uppåkra sn. FU
Nathalie Becker
24. Boplatslämningar i Uppåkra AU
Nathalie Becker
25. Håslövs bytomt. översiktlig FU
Stefan Larsson & Mathilda Kjällquist